

מבט על פרשות השבוע ועל מועדי ישראל
מבעד לתיבות ולאותיות של לשון הקודש

חנן חסן

פרשת **בְּלָק**

צִדְקַת מַצְיָה אֶתְנָה – בְּלֶק

וַיְגַר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעַם מְאֹד ... – וְהָיָה הִיתָה לוֹ "חֲסִינוֹת" אֱלוֹקִית?

למרות ששמה של פרשתנו הוא כשמו של בְּלֶק מלך מואב, מעיון בפרשה עולה ש"הגיבור" האמיתי של הפרשה הוא בעצם בְּלֶעָם בֶּן בְּעוֹר. בְּלֶעָם הרשע, "נביא" אומות העולם, הוזמן מרחוק בבהילות, על ידי בלק, לקלל את עם ישראל. למרות שנאתו היוקדת של בְּלֶעָם כלפי עם ישראל, וחרף שיתוף הפעולה המיטבי, לו זכה מצד בלק, הוא בא לקלל, ומצא את עצמו מברך. הקב"ה שם בפיו, בעל כורחו, שבחים מופלגים לעם ישראל, וברכות מאליפות לראשו.

הפרשה פותחת בתיאור מצבו הרגשי הקשה של העם המואבי, למראה בני ישראל החונים לצד ממלכתם. "וַיְגַר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעַם מְאֹד כִּי רַב הוּא וַיִּקְצַץ מוֹאֵב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". ויש מקום לשאול, מה הפחיד כל כך את העם המואבי, ואת בלק בראשם, שגרם לו להזמין בדחיפות את בלעם? הרי היה ידוע שעם ישראל מנוע מלפגוע במואב, על פי הציווי האלוקי שניתן לו, "אַל תַּצַּר אֶת מוֹאֵב וְאַל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא אֶתֶן לְךָ מֵאֲרָצוֹ יְרֵשָׁה"?

רמז לעובדה שבלק ידע על כך, שמואב אינה מצויה בסכנת כיבוש, ניתן למצוא בתיאור החששות שהוא מעלה באוזני זקני מואב, "עֲתָה יִלְחָכוּ הַקְּהָל אֶת כָּל סְבִיבְתֵינוּ כְּלַחֵף הַשּׁוֹר אֶת יָרֵק הַשְּׂדֵה". הנזק אם יהיה, צפוי ל"סְבִיבְתֵינוּ" של מואב, למי שמסביבו, ולא לו. חששו של מואב גם אינו מובע באמצעות שורשים המייצגים באופן חד-משמעי פחד או יראה, אלא בלשון מיוחדת, "וַיְגַר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעַם מְאֹד כִּי רַב הוּא וַיִּקְצַץ מוֹאֵב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". מהו אם כן טיבו של חשש זה?

כאשר בלק שולח שליחים להזמין את בלעם, הוא מעביר באמצעותם מסר המבהיר לכאורה את הסיבות לפנייתו, "הֲנִיחָה עִם יָצָא מִמְצָרִים הֲנִיחָה כִּסְהָ אֶת עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יֵשֵׁב מִמְּלִי". המסר מעורפל משהו, שהרי כאשר עם ישראל תקף את ממלכות האמורי והבשן, החזקות ממואב, הוא לא השתהה. אילו ייחס בלק לעם ישראל כוונות דומות כלפיו, כי אז היה נערך בזריזות למצב חירום ועוסק בגיוס הצבא, במקום לשלוח פעמיים משלחות למקום כה מרוחק, כפי שבלעם מיטיב לתאר, "מִן אֶרֶם יִנְחִי בְּלֶק מְלֹךְ מוֹאֵב מִהַרְרֵי קָדִם".

כדי שנוכל להשיב על השאלות ששאלנו, עלינו לעלות תחילה לשורשיהן של מילות המפתח 'וַיְגַר' ו-'וַיִּקְצַץ'. בבואנו לחפש אחר שורש למילה 'וַיְגַר', אנו מגלים בתורה שלושה מופעים נוספים של אותה מילה בדיוק. כול המופעים הנוספים הם משורש ג.ו.ר, אך במשמעות שונה, של לגור במקום מסוים, כמו 'וַיְגַר אֶבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים'. ומעניין שלמרות שקיים שורש אחר - י.ג.ר - המיוחד לנושא הפחד, עושה הכתוב שימוש בשורש ג.ו.ר כדי להביע את חששו של מואב.

כאשר אדם קונה כיום, דירה חדשה למגורים בעיר מסוימת, והוא עובר להשתקע בה, נוהגים לומר שהוא עבר לגור באותה עיר. מה שאין כן בלשון המקרא, בה יש הפרדה בין לגור ובין לשבת. כאשר מדובר בלגור – הכוונה ליצירת קשר זמני או חלש יחסית עם המקום, כמו במעבר לפרק זמן קצוב, בשל אילוץ מסויים. כאשר מדובר בלשבת, הכוונה ליצירת קשר הדוק עם המקום, להשתקעות לטווח ארוך. אנו רואים זאת אצל אברהם אבינו המשתוקק לדור בארץ ישראל, אך זמנית, ובדלית ברירה, "וַיֵּרֶד אֶבְרָם מִצְרָיִם לְגוֹר שָׁם כִּי כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ". הפרדה זו באה לידי ביטוי גם בשם התואר של הדייר החדש, גַּר או תוֹשֵׁב.

ובאשר ל-'וַיִּקְצַץ מוֹאֵב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', שורשה של פעולה זו הוא ק.ו.צ, במשמעות של למאוס ולבחול בדבר מה. אלא שכאן "מחסיר" הכתוב את נשוא המיאוס, הדבר בו קצו. אם נחפש אחר המופע הראשון של שורש זה בתורה, נמצא אותו בדבריה של רבקה, הפונה אל יצחק כמתריעה, "קִצְתִּי בְּחַיֵּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חַת, אִם לִקְחַם יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת חַת כְּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ, לְמָה לִּי חַיִּים". היא טוענת שהיא תאבד לגמרי את הטעם לחייה, אם יעקב ילך בדרכו של עשיו ויישא מבנות כנען.

אם נניח שגם מואב קצ בחייו, עדיין לא ברור מה בבני ישראל גרם למואבים לקוץ בחייהם. אם נחזור לשתי נשותיו החיתיות של עשיו, הכתוב מגלה לנו לגביהן: "וַתִּהְיֶינָּה מֵרַת רֵיחַ לְיִצְחָק וּלְרַבֵּקָה". הן גרמו ליצחק ולרבקה מעין "משבר" רוחני. עבודת האילים שלהן עמדה בסתירה לרוחניות שפיעמה ביצחק וברבקה. כעת יכולים אנו לראות בדברי רבקה "קִצְתִּי בְּחַיֵּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חַת", מעין רמז לסיבה שגרמה לה לחוש מיאוס כלפיהן, "מִפְּנֵי בְּנוֹת חַת". הבחילה היא מפנימיותן הריקנית והבאושה. כאן בפרשתנו, עושה הפסוק פעמיים שימוש במילה "מִפְּנֵי", "וַיְגַר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעַם מְאֹד ... וַיִּקְצַץ מוֹאֵב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

הבה נבחן את הכתוב לאורו של הסבר זה. עם ישראל מחויב במצוות "קִדְשִׁים תִּהְיוּ", כפי שמפרשים חז"ל "הוּוּ פְרוּשִׁים מִן הָעֲרִיּוֹת וּמִן הָעֵבֶרִיָּה". כי לקדש משמעו להבדיל ולהפריש את עצמו מהאיסור, כלומר לאסור על עצמו פעילויות שהן

מצד ההפוך לקדושה. אם נחפש אחר הצד ההפוך לקדושה, את העם שכמו מנוגד באופיו ובמהותו לעם ישראל, נגלה את מואב. הורתם ולידתם של מואב ועמון, הן מגילוי העריות של בנות לוט עם אביהן, לאחר שהשקוהו יין. לא זו בלבד שאמו של מואב לא פעלה כדי להסתיר את מוצאו, אלא שבשם שהיא נותנת לו – **מואב** - היא כמו מעלה על נס את היותו בנה, **מאביה**. בכך היא פועלת "להנציח" עובדה זו (גילוי העריות), לבל תישכח או תישאר סמויה מן העין, חלילה.

מגמה זו הופכת להיות חלק מהותי בעם המואבי, מהות הבאה לידי ביטוי בשמו. כדי שלא לחוש כל שמץ של בושה במוצאם, הם מנסים להציג את חסרונם כמעלה, ולשם כך הם ממש הופכים את קנה המידה המוסרי, של טוב ורע, על פניו. דברים שהצנעה יפה להם, הופכים להיות אצלם ראויים יותר ויותר לעשייה בפרהסיה, בגלוי, לעין השמש. מגמה זו מוקצנת אצלם עד כדי הפיכתה לעבודת אלילים ממש. התורה מצווה אותנו שגם כאשר עם ישראל יוצא למלחמה, אפילו אז, "וְיָדָה תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לְמַחֲנֶה וְנִצָּאתָ שָׁמָּה חוּץ". כלומר שיש להקצות מקום מיוחד ("שירותים"), מוסתר מעין הציבור, כדי לאפשר עשיית הצרכים בצנעה. וגם בכך לא די, "וְיִתַּד תִּהְיֶה לְךָ עַל אֲזָנֶיךָ וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחִפְרָתָה בָּהּ וְשִׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת צִאֲתֶךָ". אי עמידה במצוות אלה עלולה חלילה, לגרום להרחקת השכינה ממחנה ישראל, "כִּי הִיא אֶלְקֵיךָ מִתְהַלֶּקֶת בְּקִרְבְּךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אִיבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מִחֲנֶיךָ קְדוֹשׁ וְלֹא יִרְאָה בְּךָ עֲרֹת דָּבָר וְשָׁב מֵאֲחֲרֶיךָ".

ולעומת זאת מה אנו מוצאים אצל מואב? ממש היפוכם של דברים. הם בונים לעצמם אליל בשם 'פְּעוֹר'. וכיצד הם עובדים אותו? במקום להקריב לפניו מן המיטב, קרבנות, מנחות ונסכים, הם כמו בהתרסה ובפומבי, מפנים אל האליל את אחוריהם ועושים את צרכיהם לעומתו. מואב דבק בגשמיות ובארציות וכמו מקדש את הפריצות. הוא עומד על התנתקות מרוחניות ועל שמירת **פער** ממנה. והנה מגיע עם ישראל, שהוריש את שתי המעצמות השכנות, ובפיו בשורה חדשה. עם ישראל שנכח במעמד הר סיני, ממשיך ומשפיע קדושה אלוקית אל תוך עולם החומר, ופועל לגילוי אלוקות בארציות. לכן, **וַיִּגְרַם מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב הוּא וַיִּקְצָץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל**.

מואב שהיה שכנו של האמורי החוטא, ותחת חסותו, **ובלק במיוחד**, מוצאים פתאום את עצמם חשופים לקדושה. חשוב לזכור שבנשמתו של בלק חבויים ניצוצות גבוהים של קדושה, ומהצאצאית שלו - **רות המואביה** - אמור לצאת **דוד המלך** ע"ה. עם ישראל הופך להיות שכן שלו לאורך גבול ניכר, וכמו מקרין הארה **פנימית עמומה**, "**מִפְּנֵי הָעָם**", שגורמת לו ל- "**וַיִּגְרַם מוֹאָב**" - להרגיש **כָּגֵר** בארצו, כמי שהקרקע הארצית נשמטת מתחת לרגליו. קנה המידה המוסרי שלו מאבד מיציבותו ומתחיל להתנדנד, עד כדי היפוך כמעט. במוחו עולה השאלה, האם ייתכן שהוא "מקדש" את הרע? הוא מתחיל להרגיש פיחות במעמדו ובתכליתו בהשוואה לעם ישראל, עד כדי מיאוס ובחילה בחייו, המתחילים להידמות לשדה **קוצים**, לעומת עם ישראל, "רְאֵשִׁית תְּבוּאָתָהּ" של הקב"ה. הוא נבהל מהמצב המתהווה, של העיניים המתפכחות מהשכרון/מהשקרן. האם ישלים הפעם עם המציאות, ויכיר בחסרונותיו, כבסיס הכרחי ומוקדם לתהליך של תיקון?

מואב חושש מן האמת ומעדיף אם אפשר, לשמור על העיוורון שלו. **בְּלֶק** מתאר את מצוקתו של מואב באזני **בְּלָעָם** הרשע ושוטח בפניו את טענותיו. "הֲנֵה עִם יִצְא מִמִּצְרַיִם", יש פה עם "לא נורמאלי", שבחוסר שפיותו הוציא את עצמו מארץ מצרים - שיא הגשמיות - הנמוכה בארציות מכל הארצות וקרובה "סיר הבשר". עם זה הרואה את עצמו כ"אור לגויים", אינו מסתפק בכך שפגע בעצמו ומעוניין "להדביק במחלתו" את כל מי שניתן. הוא מסכן גם אותי, אומר מואב, באורות הרוחניים שהוא מקרין, "הֲנֵה כִּסָּה אֶת עֵין הָאָרֶץ". הוא מכסה את העין הארצית והגשמית שלנו, עד כדי כך שאנו מגלים שאיבדנו חלק ניכר מהטעמים ומהגוונים הלוהטים שבארציות ובפריצות. ובכך לא די, הוא "פושט" את כיסוי המגן שלנו, מעלים את הראייה הגשמית שלנו, ובכך הוא מגלה ממילא את מה שמתחת, את האור האלוקי הפנימי החבוי בכל.

ואם תשאל, ומה כבר עלול לקרות? ממשיך **בְּלֶק**, אשיבך "וְהוּא יֵשֵׁב מִמְּלִי", ואיך אוכל שלא לראות את האור?! זו הבעיה הגדולה שלי, "וְהוּא יֵשֵׁב מִמְּלִי", הוא משמש לי כמראה, בה משתקפים מעשי מבעד לאור שהוא מקרין. ואני מואב, **החפרפרת**, רוצה להישאר **עיוורת**, רוצה להישאר במחילות החשוכות של **פְּעוֹר**, בכותנות העור וגילוי העריות, ולא בכותנות אור. ודע לך **בְּלָעָם**, כמו רומז לו בלק, שהמצב כל כך "מסוכן" עד שאם לא תיענה בהקדם לפנייתי, "וְהוּא יֵשֵׁב מִמְּלִי". עם ישראל **היושב** כרגע, עלול לקום ולמול אותי, "לגייר" אותי ("**וַיִּגְרַם מוֹאָב**"), להוריד ממני את העורלה, את העור המכסה ומסתיר עדיין על האור.

דבר חסידות

דרכו של אדם, שאינו מפחד מן החטא עצמו, הוא מפחד מן העונש. למה הדבר דומה – לילד שמפחד מקוץ.

אין הילד מפחד מהקוץ עצמו, שאינו מכאיב כל כך, אף שהקוץ עלול לגרום לזיהום מסוכן. הוא מפחד מן הכאב של הוצאת הקוץ, אף שהוצאה זו היא לטובתו. על האדם לפחד מן החטא עצמו, מהקוץ, ולא מן ה"עונש" (התיקון).

(על פי "ליקוטי שיחות" - הרבי מליובאוויטש)

שבת שלום ומבורך

ח / ח / ח / ח

אם ברצונך לקבל את הגיליון במסרון או במייל, אנא פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691.